

Združeni narodi

Kratek pregled

Združeni narodi so mednarodna organizacija in ne svetovna vlada

Združeni narodi (ZN) so organizacija suverenih držav, ki se ji prostovoljno pridružijo. Prizadevajo si za svetovni mir, širijo prijateljstvo med vsemi narodi ter podpirajo gospodarski in družbeni napredek. Njihov formalni začetek sega v leto 1945, natančneje 24. oktobra. Ob nastanku je bilo 51 držav članic, nato pa se je do marca leta 2007 njihovo število povečalo na 192.

ZN so forum, neke vrste prostor za srečanje vseh držav sveta. Nudijo jim mehanizme, s pomočjo katerih lahko rešujejo nesporazume ali spore in jim omogočajo delovanje na tako rekoč vseh področjih, ki zadevajo človeštvo.

Kljub temu da so ZN včasih označeni kot "parlament držav", niso niti nadnacionalna tvorba niti "vlada vseh vlad"; prav tako nimajo vojske in ne terjajo nikakršnih davkov. Delujejo na osnovi politične volje svojih članic, preko katerih izvršujejo svoje odločitve, in so odvisni od njihovih prispevkov, s katerimi izvajajo svoje aktivnosti.

ZN igrajo osrednjo vlogo pri zmanjševanju mednarodnih napetosti ter preprečevanju konfliktov in že obstoječih sporov. Zanimajo se za okolje, vesolje in morsko dno. Pomagali so pri izničenju mnogih bolezni in povečanju proizvodnje hrane. Skrbijo za begunce, jih ščitijo, povečujejo pismenost in se hitro odzivajo na naravne katastrofe, ščitijo in promovirajo pa tudi pravice posameznika preko vzpostavljanja globalnega standarda človekovih pravic.

Šest glavnih organov ZN

Generalna skupščina

Generalna skupščina je glavni posvetovalni organ ZN, ki vključuje vse države članice. Razpravlja lahko o vseh zadevah v okviru Ustanovne listine ZN in daje priporočila svojim članicam (razen sporov ali situacij, ki so v pristojnosti Varnostnega sveta). V skupščini ima vsaka država, velika ali mala, po en glas, pomembne odločitve pa se sprejema z dvotretjinsko večino glasov članic.

Skupščina se sestaja vsako leto od septembra do decembra. Posebne seje se lahko skličejo na poziv skupščine same, na poziv Varnostnega sveta ali na zahtevo večine članic ZN.

Delo Generalne skupščine se opravlja tudi preko svojih šestih glavnih odborov, Sveta za človekove pravice, drugih podpornih teles in Sekretariata ZN.

Varnostni svet

Odgovornost Varnostnega sveta po Ustanovni listini je v ohranjanju mednarodnega miru in varnosti. Skliče se lahko, kadar koli je ogrožen mir. Članice so obvezane, da izvajajo njegove odločitve. Ko je pred Varnostni svet postavljena grožnja miru, le-ta najprej pozove stranke v sporu, da ga rešijo po mirni poti, v kolikor pa pride do spopadov, skuša doseči premirje. V ta namen lahko na nemirna območja pošlje misije za podporo miru ali zahteva ekonomske sankcije in embargo za vzpostavitev miru.

Varnostni svet ima 15 članic, vključno s petimi stalnimi: Kitajska, Francija, Ruska federacija,

Velika Britanija in Združene države Amerike. Ostalih 10 nestalnih članic se izvoli s strani Generalne skupščine na bazi geografske porazdelitve za dobo dveh let. Odločitve se sprejema na podlagi devetih glasov; izjema je pri proceduralnih vprašanjih, če katera od petih stalnih članic poda negativen glas, t.i. veto, do odločitve ne pride. Varnostni svet daje tudi priporočila Generalni skupščini ob imenovanju novega generalnega sekretarja in pri sprejemanju novih članic v ZN. Veliko držav želi širiti članstvo v Varnostnem svetu z vključitvijo novih stalnih in nestalnih članic.

Ekonomski in socialni svet

Ekonomski in socialni svet (ECOSOC) je osrednje telo za koordinacijo ekonomskih in socialnih zadev znotraj ZN in njihovega sistema organizacij. Obsega 54 članic, izvoljenih iz vseh regij sveta. Najmanj 70 odstotkov dela sistema ZN je namenjeno višanju življenjskih standardov, pogojev za gospodarsko in družbeno rast in razvoj ter polni zaposlenosti. Svet priporoča in usmerja aktivnosti, katerih namen je višanje gospodarske rasti držav v razvoju, podpora človekovim pravicam in vzpodbujanje mednarodnega sodelovanja v boju zoper revščino in nerazvitost.

Z namenom zadovoljevanja posebnih potreb je Generalna skupščina ustanovila številne specializirane agencije, kot so Organizacija ZN za prehrano in kmetijstvo (FAO), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) in Organizacija ZN za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO) ter različne programe kot so Razvojni program ZN (UNDP), Sklad ZN za otroke (UNICEF) in Urad Visokega komisarja ZN za begunce (UNHCR). Delo teh agencij in programov usmerja ECOSOC.

Skrbniški svet

Skrbniški svet je bil v okviru Ustanovne listine ustanovljen za nadzor nad upravo ozemelj (nekdanjih kolonij ali odvisnih ozemelj), ki so bila postavljena pod mednarodni skrbniški sistem. Sistem je bil ustanovljen po koncu druge svetovne vojne z namenom pospeševanja napredka prebivalcev omenjenih skrbniških območij in njihovega razvoja v smeri samouprave ali neodvisnosti.

Od ustanovitve Skrbniškega sveta je več kot 70 takratnih kolonij, vključno z vsemi 11 prvotnimi skrbniškimi območji, doseglo neodvisnost s pomočjo ZN. Kot rezultat omenjenega je Skrbniški svet leta 1994 formalno razglasil ukinitvev svojega delovanja in se odločil sestati v primeru potrebe.

Meddržavno sodišče

Meddržavno sodišče (ICJ) je glavni sodni organ ZN. Sodišče, imenovano tudi "Svetovno sodišče", sestavlja 15 sodnikov iz med seboj različnih držav, ki so izvoljeni s strani Generalne skupščine in Varnostnega sveta. Sodišče rešuje pravne spore med državami, ne pa tudi med posamezniki, in sicer v skladu z mednarodnim pravom. Če se država noče udeležiti sojenja, ji to ni potrebno, razen če jo vežejo določene pogodbene obveznosti. Ko država enkrat sprejme sodno oblast (jurisdikcijo) sodišča, so njegove odločitve obvezujoče.

Sedež Meddržavnega sodišča je v Haagu na Nizozemskem. Uradi sodišča se nahajajo v "Palači miru", ki jo je ustanovila Fundacija Carnegie, zasebna neprofitna organizacija. V isti stavbi je prvotno imelo sedež Stalno meddržavno sodišče, ki je predhodnik sedanjega sodišča. ZN dajejo fundaciji letni prispevek za uporabo stavbe.

Sekretariat

Sekretariat je sestavljen iz mednarodnih uslužbencev, ki delajo na sedežu ZN v New Yorku kot tudi na uradih ZN v Ženevi, na Dunaju, Nairobiju in drugih lokacijah. Sestavljen je iz oddelkov in uradov s skupnim številom zaposlenih okoli 16.000 iz približno 175 držav. Vključno s civilnim osebjem na operacijah za podporo miru je skupno število osebja ocenjeno na 30.000. Naloga uslužbencev je izvajanje administrativnega dela ZN, kot ga nareka Generalna skupščina, Varnostni svet in drugi organi.

Sekretariat vodi generalni sekretar. Imenovan je s strani Generalne skupščine na priporočilo Varnostnega sveta za dobo 5 let. Generalni sekretar kot vodja administracije ZN usmerja delo Sekretariata. Odgovoren je tudi za izvajanje odločitev različnih organov ZN.

Generalni sekretar lahko na dnevni red Varnostnega sveta uvrsti vsako zadevo, ki po njegovem mnenju ogroža mednarodni mir in varnost. Svoje "dobre usluge" lahko uporabi za preprečevanje konfliktov ali promocijo mirnega reševanja sporov med državami. Generalni sekretar se lahko po

lastni presoji ukvarja tudi s humanitarnimi in drugimi problemi, ki jim daje poseben pomen.

Od ustanovitve ZN je bilo samo osem generalnih sekretarjev:

Trygve Lie (Norveška), 1946-1952
 Dag Hammarskjöld (Švedska), 1953-1961
 U Thant (Burma, sedaj Mjanmar), 1961-1971
 Kurt Waldheim (Avstrija), 1972-1981
 Javier Pérez de Cuéllar (Peru), 1982-1991
 Boutros Boutros-Ghali (Egipt), 1992-1996
 Kofi Annan (Gana), 1997-2006
 Ban Ki-moon (Južna Koreja), od leta 2007.

Mir niso samo sanje

Mirovne sile ZN so z modrimi čeladami eden izmed najbolj vidnih simbolov prizadevanja za mir. Mirovne sile oziroma prostovoljni vojaki iz različnih državnih vojsk izpolnjujejo svojo vlogo kot nepristranski tretji člen, ki pomaga ustvarjati in ohranjati premirje, njihova prisotnost na terenu pa pomaga pri iskanju mirne rešitve spora po diplomatski poti. Mirovne sile vzpostavljajo mir na terenu, mediatorji ZN pa se srečujejo z voditelji držav v sporu ali strank v sporu, s katerimi poskušajo doseči mirno rešitev konflikta.

Današnja oblika operacij za podporo miru je več kot zgolj vzpostavljanje miru in varnosti. Mirovne sile so vedno bolj vključene pri podpori v političnih procesih, reformi pravnega sistema, usposabljanju policije in organov pregona, razoroževanju nekdanjih borcev in čiščenju minskih polj.

Leta 2005 je bila Mednarodna agencija za atomsko energijo in njen generalni direktor Mohamed El Baradei nagrajena z Nobelovo nagrado za mir. Do takrat so bili ZN s strani odbora za Nobelove nagrade z nagrado za mir nagrajeni devetič. Predhodni nagrajenci so bili: ZN in Kofi Annan (2001), Sile ZN za podporo miru (1988), Visoki komisar ZN za begunce (1954 in 1981), Mednarodna organizacija za delo (1969), Sklad ZN za otroke (1965), Dag Hammarskjöld (1961) in Ralph Bunche (1950).

Operacije za podporo miru po svetu

Od leta 1948 so mirovne sile opravile 63 terenskih misij in sodelovale v implementaciji več kot 170 mirovnih poravnav, ki so končale regionalne konflikte, in omogočile ljudem v več kot 45 državah sodelovanje v svobodnih in poštenih volitvah. Za operacije ZN za podporo miru je prispevalo vojaško in policijsko osebje vsega 119 držav.

Mirovne operacije ZN so cenejše kot druge oblike mednarodnega posredovanja. Junija 2008 je skoraj 110.000 posameznikov služilo v 20 operacijah ZN za podporo miru na štirih kontinentih v desetih časovnih pasovih, s čimer so neposredno vplivali na življenja tisočih milijonov ljudi. Odboren proračun za operacije za podporo miru od 1. julija 2008 do 30. junija 2009 znaša približno 6,8 milijarde ameriških dolarjev, kar predstavlja manj kot 0,5% globalnih izdatkov v vojaške namene.

Človekove pravice za vsakogar

Ko so leta 1948 ZN sprejele Univerzalno deklaracijo človekovih pravic, so postavile skupni standard človekovih pravic za vse države. V skladu z deklaracijo se od vlad pričakuje, da sprejmejo svoje obveznosti, da vsakega posameznika, bogatega ali revnega, močnega ali šibkega, moškega ali žensko, vseh ras in ver, obravnavajo enako.

Od takrat so ZN sprejeli številne mednarodne pogodbe, ki zadevajo človekove pravice in pokrivajo tematske sklope kot so pravice žensk, rasna diskriminacija in otrokove pravice. Ko države postanejo pogodbenice, se obvežejo k spoštovanju pogodb. V primeru njihovih kršitev obstajajo posebna telesa, ki to odkrivajo in dajejo priporočila za rešitve. ZN lahko prav tako države, ki kršijo mednarodno pravo človekovih pravic, opozarjajo na nespoštovanje svojih obveznosti.

Svet za človekove pravice, ki je bil ustanovljen junija 2006, je osrednji globalni forum za vzpostavljanje dialoga in sodelovanja na področju človekovih pravic. Kot pomožni organ Generalne

skupščine neposredno odgovarja članicam organizacije, upravlja pa ga Visoki komisar ZN za človekove pravice.

Razvoj je drugo ime za mir

Okoli 980 milijonov ljudi dandanes živi v popolni revščini in zaslužijo manj kot 1 ameriški dolar dnevno. Ti ljudje pogosto nimajo možnosti normalnega življenja, kot so na primer zadostna hrana, pitna voda, zanesljiva zdravstvena oskrba, primerno bivališče, osnovno izobraževanje in usposabljanje za preživetje. Trajni mir ne more biti dosežen, dokler nista dosežena družbeni in gospodarski razvoj za vsakega. Za doseg tega cilja ZN namenijo več kot 80 odstotkov svojih sredstev.

Ob Milenijskem vrhu septembra 2000, ki predstavlja največji zbor državnih voditeljev v zgodovini, so sprejeli Milenijsko deklaracijo ZN, ki je zavezala države k novem globalnem partnerstvu za zmanjšanje hude revščine in vzpostavitev serije časovno omejenih ciljev, znanih kot Milenijski razvojni cilji. Borijo se proti hudi revščini, in sicer v več dimenzijah: dohodkovne revščine, lakote, bolezni, pomanjkanja ustreznega bivališča in izključenosti, pri čemer hkrati promovirajo enakost med spoloma, izobraževanje in okoljevarstvo. Zavzemajo se tudi za temeljne človekove pravice, kot so pravica do zdravstvene oskrbe, izobraževanja, bivališča in varnosti.

* * * * *